

JOLLY, C. (szerk.): *Early hominids of Africa* (Gerald Duckworth and Co. Ltd., London, 1978. 598 oldal.)

RAYMOND DART új fejezetet nyitott az emberi evolúció kutatásában, amikor 1924-ben felismerte, hogy az általa leírt *Australopithecus africanus* hominida. 50 évvel később New Yorkban egy hétig tartó konferencián foglalták össze a vezető szakemberek az *Australopithecusok*ról szóló ismeretanyagot. A könyv ennek a konferenciának az anyagát adja közre, ahol a középpontban területileg a Szaharától délre eső Afrika, időben pedig a pliocén és pleisztocén korszak állt. Ez utóbbival azonban csak a közép-pleisztocénig, tehát az *Australopithecusok* kihalásáig foglalkoztak.

A kötet többé-kevésbé a konferencia napirendjét követi. Az első részben az ásatásokat vezető szakemberek foglalják össze eredményeiket. A sort M. D. LEAKEY nyitja meg az Olduvai fosszilis hominidák sztratigráfiai helyzetének és kapcsolatainak elemzésével. A rétegeket még H. RECK jelölte Bed I—IV-ig. Azóta csak annyi változás történt ebben, hogy a legfelső réteg a Bed V. lett, majd a Bed IV-et és V-öt kettéválasztották. A Bed IV. alsó része változatlan jelöléssel maradt, a felső rész viszont a Masek Beds lett. A korábbi Bed V. idősebb része viszont a Ndutu Beds, a fiatalabb pedig a Naisiusiu Beds nevet kapta. Az időtartam változatlan: a Bed I. alsó és a Masek Beds felső részének üledékei 1,9—0,2 millió éves időtartamot ölelnek át. R. E. F. LEAKEY a Koobi Fora terület kutatási eredményeiről számol be, amely azonban már nem hat az újdonság varázsával, hiszen időközben 1978-ban könyvalakban is megjelent az 1968—74 között végzett ásatások anyaga (Recenzió: *Anthropologiai Közlemények* 22; 157. 1978).

D. C. JOHANSON és M. TAIEB az afari leletekről számol be. A fosszilis hominida-maradványokat itt még *Australopithecus* sp. gen. et sp. indet.-ként írják le. (Azóta viszont, — összevonva az M. D. LEAKEY által kiásott laetolili leletekkel — *Australopithecus afarensis*-nek (!) határozták meg „Lucy”-t és társait.) A legérdekesebb munkának a P. V. TOBIAS által írott rész tekinthető, amelynek a címe: „Dél-Afrikai *Australopithecus* az időben és a hominid filogenezis, különös tekintettel a taungi koponya datálására és taxonomiai helyére”. A címmel ellentétben TOBIAS az összes afrikai korai hominida leletet és azok helyét is tárgyalja. Úgy tűnik, hogy igen erősen szimpatizál PATRIDGE meglehetősen nagy vihart kiváltott kormeghatározásaival, amelyek szerint a dél-afrikai barlangelhelyek új kora a következő: Makapansgat 3,7, Sterkfontein 3,3, Swartkrans 2,6 millió éves, Taung pedig nem idősebb 0,9 millió évesnél. Ez utóbbi egyúttal azt is jelentheti, hogy a „taungi bébi” nem lehet *A. africanus*, hanem csak *A. boisei*! F. C. HOWELL az Omo völgyi leleteket ismerteti. Itt az *A. africanus* leletek 3,0—2,5, az *A. boisei* 1,9—1,0, a *Homo habilis* 1,85 és a *Homo erectus* leletek pedig 1,1 millió, a kőszerszűzők pedig 2 millió évesek. C. B. BRAIN a dél-afrikai barlangokban talált csontfelhalmozódások (csak Swartkransnál több mint 14000 csonttöredéket találtak) eredetét vizsgálta, amelyeket DART szerint a hominidák hordtak össze. Ez a vizsgálat viszont inkább azt tükrözi, hogy a csontok — köztük a hominidáké is — a ragadozók zsákmánymaradékát jelentik.

A második rész a geológiai, paleoökológiai és régészeti munkákat tartalmazza. A K. BEERENSMAYER a Turkana-tónál (Koobi Fora terület) végzett vizsgálatok eredményeit foglalja össze, amelyeket azonban a már fent említett könyvből jól ismerünk. K. W. BUTZER a leletek geológiai környezetét részletezi, W. W. BISHOP pedig a leletek geokronológiáját elemzi kritikusan. G. L. ISAAC a korai hominidák tevékenységének leleteit foglalja össze széleskörűen, H. B. S. COOKE pedig e kor faunájával foglalkozik.

A harmadik rész a korai hominidák anatómiájával kapcsolatos előadásokat tartalmazza. J. WALLACE a fogazat evolúciós tendenciáival, M. H. DAY és B. A. WOOD a posterianalis csontanyagok elemzésével foglalkoznak. A. L. ZIEHMANN, C. O. LOVEJOY és J. T. ROBINSON locomotoros problémákat tárgyalnak. Igen érdekes R. L. HOLLOWAY a korai hominidák agyterfogat értékeinek saját módszerével történt revízióját ismertető anyaga.

A negyedik rész a hominida-leletanyag értékelésében lévő eltéréseket, illetve osztályozási és evolúció-modelllezési problémákat elemez. M. H. WOLPOFF, D. PILBEAM, E. DELSON, E. L. SIMONS és B. G. CAMPBELL írásai azonban a konferencia és a könyv megjelenése között eltelt négy év alatt folyóiratokban már jórészt ismertekké váltak.

A vaskos (598 oldalas) könyv a plio-pleisztocén korszak hominid evolúciójának igen jó és modern összefoglalását adja. Az olvasó a geokronológiától a hominid-leletkataszterig mindent együtt talál, és ez még hosszú ideig nélkülözhetetlenné teszi a könyvet.

Dr. Gyenis Gyula

BURGER, Sz. A.: *Das spätrömische Gräberfeld von Somogyszil.* — Fontes Archeologici Hungaricae. (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 135 oldal. Ára: 320 Ft.)

A népszerű régészeti sorozat legújabb kötete ezúttal Pannonia késő római korának közelebbi megismeréséhez nyújt lehetőséget. A szerző a déldunántúli Somogyszil határában feltárt 148 síros, mintegy 80 százalékában megmenthető temető régészeti leletanyagának közreadását példamutató pontossággal, számos táblázat, rajz és fénykép kíséretében tette közzé. Örvendetes, hogy módjában volt az elhaltak nemi és életkori adatait is ismertetni, miután az erre vonatkozó vizsgálatokat TÓTH TIBOR elvégezte.

Az eredmények rövid összegezéséből megtudhatjuk, hogy a somogyszili temető 4. századi népessége (mintegy három nemzedéken át) kedvező gazdasági körülmények között élt, mezőgazdasági és ipari tevékenységet folytatott. Agyag- és vastárgyait helyben állította elő, csont-, bronz- és üvegtárgyait távoli provinciákról vagy Pannonia más helyeiről szerezte be. Régészeti hagyatéka hasonlatos Somogy, Tolna és Baranya megye más lelőhelyein ismertekhez. Arról, hogy e népesség honnan és milyen körülmények hatására érkezett utolsó szálláshelyére, hogy milyen történeti és gazdasági szerepet játszott a provincia életében, a szerző egy később megírandó, egész DK-Pannonia leletanyagát érintő összegezésben kíván majd szólni.

Amit antropológus szemmel hiányolunk munkájából, az a nemi és életkori adatok régészeti oldalról való értékelése. A gyermekek és felnőttek aránya Somogyszilen 27 : 73 százalék, a várható 40 : 60 százalékkal szemben. Hogy a gyermekek egy részének hiánya mely korcsoportúakat terheli, azt pontosan nem ismerjük. A 40 gyermek közül az inf. I. osztályba csupán 11, az inf. II. osztályba 9 van sorolva, míg 20 gyermek pontosabb életkora nincs megadva. Hogy e 20 gyermek inkább az inf. II. korúak számát gyarapíthatja, azt csupán átlagos sírhosszukból gyaníthatjuk. (Sírhossz átlagok: inf. I.: 112 cm; inf. II.: 184 cm; inf.: 182 cm.) Gyermekek hiánya két okra vezethető vissza: vagy elpusztultak sírjaik, vagy eleve nem temették őket a temetőbe. Az első feltevést nagy valószínűséggel elvethetjük, a gyermekek sírjait ugyanis átlagosan alig ásták sekélyebbre (114 cm), mint a felnőttekét (126 cm). Kisgyermek korú halottak egy részének „kitétele” a közösségi temetőből nemcsak a római korból ismert jelenség. Érdemes azonban utalni arra, hogy a Pécs — István téri 4. századi keresztény temetőben ez nem volt észlelhető, itt a gyermek-felnőtt arány 42 : 58 százalék. További temetők demográfiai elemzése talán majd választ adhat arra a kérdésre, hogy a jelenség — legalább is a késő római korban — értelmezhető-e a nem-keresztény és keresztény temetkezési szokások különbözőségével.

Sajátos a somogyszili felnőttek nemi aránya is. A 108 felnőtt egyén közül 34 a férfi, 63 a nő, míg 11 esetben a nem meghatározására nem volt lehetőség. A sex-ratio eszerint 54, vagyis a nők száma csaknem kétszerese a férfiakénak. Még ha a 11 meghatározatlan nemű felnőttet is a férfiakhoz soroljuk — amire egyébként semmi alap nincs — akkor is kevesebb a férfiak száma a nőkhöz képest. Az sem valószínű, hogy a temető elpusztult 30 sírjában kizárólag férfiak feküdtek volna, hiszen a feltárt részen semmi jel nem utal nemi elkülönülésre. A szerző a jelenség mögött meghúzódó történeti-társadalmi okok kiemelésére remélhetően sort kerít majd későbbi szintézisében.

Dr. Éry Kinga

ECSÉDY, I.: *The People of the Pit-Grave Kurgans in Eastern Hungary.* — With contributions by BÖKÖNYI, S., DUMA, Gy., MARCSIK, A. and VIRÁGH, D. — Fontes Archeologici Hungaricae. (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 148 oldal, 5 térkép melléklet. Ára: 460. — Ft.)

A magyar föld őstörténetének kutatása újabb, kitűnő tanulmánykötettel gazdagodott. ECSÉDY I. a gödörsíros halmok népének magyarországi leletanyagát tömören, mégis minden részletre kiterjedve, nagy irodalmi ismerettel, jól szemléltetve adta közre. De ugyanez mondható el a kötet többi tanulmányáról is: valamennyi szerző tudása legjavát nyújtotta. MARCSIK A. az embertani anyagot, DUMA Gy. a sírokban talált okker-rögök kémiai összetételét, BÖKÖNYI S. a kétégyházi gerinces faunát és VIRÁGH D. a Tiszavidéken fellelhető halmok térképészeti vonatkozásait elemezte. A tanulmányokból a népességről az alábbi kép rajzolódik elénk.

Valamikor a II. évezred elején, a Kaspi-tótól a Fekete-tengerig terjedő steppeövezet pásztortörzsei nyugatabbra húzódtak, és ennek során birtokba vették a mai Románia egyes részeit, valamint a mai Magyarországnak a Tiszától keletre eső síkságát, s azt több évszázadon át birtokukban tartották. Ez az időszak nagyjából a későbronzkor elejétől a korabronzkorig terjedt. A gödörsírosok személyében először jelennek meg a Kárpát-medencében keleti, steppei eredetű nomád honfoglalók, kiknek hagyatékát a szakirodalom „jamnaja”, „kurgán” vagy „okkersíros” kultúra elnevezéssel is illeti. A meglehetősen egységes anyagi és szellemi műveltséggel rendelkező népesség nagy valószínűséggel indo-iráni nyelven beszélt. Társadalmilag rétegzett, patriarchális szervezetben élt. Fő foglalkozása az állattenyésztés volt, ezen belül elsősorban a juh, kecske, illetve a szarvasmarha állomány lehetett tetemes, kiemelkedő jelentőségű mindazonáltal az újdonságnak számító lótenyésztés volt. Némi földműveléssel is foglalkozott, ismerte a szekeret, településein jurtaszerű építményekben lakhatott.

A tiszavidéki törzsek embertani jellegéről mindössze 6 férfi, 3 nő és 1 gyermek töredékes csontjai nyújtanak felvilágosítást. Ennél gazdagabb a Szovjetunió és Románia területén feltárt anyag. Mindezek alapján a gödörsírok népességét a magas termetű, robusztus, protoeurópai formakörbe lehet sorolni, melyen belül protonordikus és protoceromagnon-A bélyegek ismerhetők fel. A nőkön emellett megfigyelhető némi mediterránoid jelleg is, legalábbis a romániai és a hazai anyagban. A gyér számú leletanyag miatt ma még nem dönthető el, hogy ez utóbbi a helyi, péceli mediterránoid népességgel való keveredés eredménye vagy a gödörsírosok közé vándorlásuk során beolvadt elemektől származik.

Dr. Éry Kinga

LASKER, G. W.: *Physical Anthropology*. (2. kiadás. — Holt, Rinehard, Winston Inc. New York—Chicago—San Francisco—Atlante—Montreal—Toronto—London—Sidney, 1976. 420 oldal, számos ábrával, táblázattal.)

A sikeres tankönyvek hamarosan új kiadást szoktak megérni. E megállapítás érvényes LASKER professzor könyvére is. Az újabb kiadás három évvel követte az elsőt (lásd. *Anthrop. Közl.* 20; 190. 1976), és nem látszik túlzónak a jóslat, hogy bizonyára továbbiak is várhatók még.

E második kiadás bizonyos bővítéseket, bizonyos átdolgozásokat eredményezett. Az ábrarészek és a könyv végén adott glosszárium részletesebb, bővebb, és ezzel a könyv információs értéke megnőtt. Ugyancsak bővült az irodalmi utalások száma is. Az új kiadásban a szerző különös gondot fordít a geológiai korszakok részletes bemutatására, a hominid evolúció fejeteiben a geokronológiai szemlélet helyes alkalmazására, végül az egyes leletek pontos identifikálására (az egyes leletek speciális számát, becenevét stb. is közli).

A szisztematikai fejezet az újabb kiadásban rövidebb, az Australopithecusokról szóló viszont bővebb lett. Néhány vonalas ábra, vázlat kimaradt, míg másokat átdolgozott formában látunk viszont, de új ábrák is segítik az anyag megértését. Mindez, valamint a szöveg helyenkénti átszerkesztése, a könyv még újabb tagolása, a kiemelések a didaktikai elvek érvényesülését segítik elő.

A szerző nagy oktatói tapasztalatával és kitűnő didaktikai érzékével sikeres átdolgozást végzett (a könyv terjedelmének növelése nélkül!). Tankönyvének újabb kiadása az antropológiai, humánbiológiai irodalom kétségkívül nagy nyeresége.

Dr. Eiben Ottó

KRETSCHMER, E.: *Körperbau und Charakter. Untersuchungen zum Konstitutionsproblem und zur Lehre von den Temperamenten*. (26. kiadás. Az átdolgozás és kibővítés Wolfgang KRETSCHMER munkája. — Springer-Verlag, Berlin—Heidelberg—New York, 1977. 387 oldal, 83 táblázattal és 92 ábrával. Ára DM 69.—)

Bizonyára kevés olyan szakkönyv létezik a tudományos világirodalomban, amely 56 év alatt 26 kiadást megért. KRETSCHMER klasszikus műve 1921 óta áll a konstitúciókutatás érdeklődésének középpontjában, iskolateremtő funkciója közismert. KRETSCHMER tapasztalati megalapozottságú kutatásai tették lehetővé, hogy rendszerét kikristályosítsa és alkattani iskoláját megalapozza. Somatoskopikus megközelítési módszere — VIOLA somatometriai és/vagy SHELDON somatotipizáló módszere mellett — az alkattani kutatások korszakalkotó alapmódszere, amely Magyarországon is régóta népszerű.

Mi magyarok, jogos büszkeséggel tarthatjuk számon, hogy STILLER Bertalan írta le elsőként az asthenias testalkatot, és ezzel megalapozta a testalkat és a betegségek kapcsolatának természet-tudományos igényű vizsgálatát. „Az ideges gyomorbántalmak” c. könyvében 1884-ben először vázolta fel megfigyeléseit, majd 1907-ben „Az astheniás alkati betegség. Asthenia univer-

salis congenita” c. munkájában összegezte kutatási eredményeit. Az asthenias testalkatról adott leírása ma is érvényes, és azt KRETSCHMER is felhasználta.

Ugyancsak említést érdemel BUDAY László, aki kitűnő „*Orvosi alkattanában*” részletesen leírta KRETSCHMER konstitúció rendszerét, és nagy szolgálatot tett annak érdekében, hogy a magyar orvosi gondolkodásban a konstitúció, ill. a testalkat kérdése megfelelő helyet, ill. szerepet kapjon.

Ma, amikor a komputerre orientált multivariációs analízis módszerek számos változata áll az alkatkutatók rendelkezésére, KRETSCHMER tipológiája csöppet sem avult el, sőt, változatlanul érdeklődésre számíthat.

Az átdolgozást fia, WOLFGANG KRETSCHMER, a tübingeni Egyetem pszichiátria-professzora végezte el. Az átdolgozás egyben igen sok kiegészítést, bővítést is jelent, amelyek mind az újabb kutatási eredményekkel, ill. a kutatás mai állásának ismertetésével teszik teljesebbé, használhatóbbá a könyvet.

Ha az átdolgozás és bővítés mértékét vizsgáljuk, érdemes a könyv 1955-ben megjelent 21/22. kiadását alapul venni. E kötetben még maga E. KRETSCHMER három részben (Testalkat; Temperamentum; A temperamentum és a típusok elmélete), 20 fejezetben 444 oldalon dolgozta fel a témát. Ha a legújabb kiadás tartalomjegyzékét felületesen átnézzük, hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy ez már egy más könyv (két fő rész „Testalkati konstitúció”, „Lelki konstitúció; nyolc rész, 25 fejezet). Valójában azonban minden lényeges kérdést tárgyal az átszerkesztett kiadás is, viszont kibővült egy történeti áttekintéssel és egy metodikai fejezettel mint bevezető első részzel. Ugyancsak új a különböző típusok kézírásának avagy a humor testalkati típusok szerint változó formáinak bemutatása. Az illusztrációs anyagban is van változás: számos új kép teszi változatosabbá e kiadást.

E klasszikus könyv magját természetesen továbbra is a KRETSCHMER kutatásain alapuló pszichiátriai és konstitúciós ismeretek adják. Ebben a szellemben tárgyalja a normális és abnormalis testalkatot, ill. az egészséges és beteg temperamentumot, ill. lelki alkatot, és ebben az értelemben foglalja össze morfológiai és pszichológiai típusát. A szerkesztő nemcsak a kretscheri tanok nemzetközi továbbfejlesztéséből adódó eredményeket, de a kritikai hangokat is szóhoz juttatta ebben a kiadásban. Ezzel egyben forrásértékűvé is tette a könyv új kiadását. Különös gonddal foglalkozik a pszichofizikai kombinációkkal, a nemi, ill. fejlődés-típusokkal, valamint a dysplasia-tan továbbfejlesztésével. Mindezzel egy többdimenziós diagnosztikát kíván szolgálni, amelynek egyre erősebb legyen a biológiai elvi megalapozottsága, egyszerűsége azonban egyre jobban ráhangolható legyen az individuumra. Így válik a *Körperbau und Charakter* napjainkban is mind az orvosi, mind a humánbiológiai gyakorlat mindennapi kézikönyvévé.

A Springer-Verlag ismét tetszetős kiállításban adta ki a könyvet.

Dr. Eiben Ottó

TANNER, J. W.—WHITEHOUSE, R. H.—MARSHALL, W. A.—HEALY, M. J. R.—GOLDSTEIN, H.: *Assessment of skeletal maturity and prediction of adult height (TW2 Method)*. — Academic Press, London—New York—San Francisco, 1976. 99 oldal, számos ábrával, táblázattal. Ára £ 9.00)

A csontérés vagy csontéletkor igen fontos kérdése mind a humánbiológiának, mind a gyermekgyógyászati gyakorlatnak, különösen az endokrinológiai vonatkozásai miatt, valamint a növekedési zavarok esetében. Az utóbbi évtizedekben jelentős előrelépés történt a csontérés tudományos igényű vizsgálata terén, és a mind szélesebb körű gyakorlati alkalmazás feltételei ma már adva vannak. TANNER professzor és munkatársai mintegy két évtizedes, a Harpenden Growth Study keretében folytatott intenzív munkájának eredménye ez a könyv, amely új és átfogó módszert ad a gyermekek csontérésének vizsgálatához. A párizsi Centre International de l'Enfance koordinálása révén, 1953 óta számos nemzetközi konferencián, sok-sok antropológussal és gyermekgyógyászzal megvitatva alakult ki ez a módszer. Az első megfogalmazást, az ún. *Tanner—Whitehouse-módszert* is a CIE publikálta 1972-ben. Most ennek második, finomított változatát adták közre e könyvben *Tanner—Whitehouse 2 módszer (TW2 Method)* néven.

Ez a módszer most már mind részleteiben, mind könnyen kezelhetőségében felülmúlja az eddig használatos egyéb módszereket. Megbízhatóságát az is szavatolja, hogy számos országban „tesztelték” — párhuzamosan a szerzőkkel.

A módszer lényege az, hogy az alkar két csontjának, a kéztő- és a kézközépcsontoknak, valamint az ujjperceknek a csontosodását vizsgálja. A harpendeni longitudinális növekedésvizsgálat lehetővé tette, hogy minden csont nagyságának és „sűrűségének” változásait nyomon kövessék, az első csontmagvak megjelenésétől a felnőttkori forma kialakulásáig. Az egyes csontokra 9, ill. 8 fejlődési fokozatot állapítottak meg (A-tól H-ig, ill. J-ig), és az egyes csontok „biológiai súlyát” külön-külön meghatározták (TW2 20-bone score).

A könyv részletesen ismerteti a módszer elméleti alapjait és a gyakorlati munka menetét. A kéz mind a 20 vizsgált csontjának fejlődését vázlatos rajzban és röntgenfelvételen is bemutatják, így az éppen vizsgált gyermekről készült röntgenfelvétel aránylag könnyen értékelhető. Tárgyalják a szerzők a felnőttkori termetnek a csontérés alapján történő becsülését is. Erre akkor van lehetőségünk, ha a vizsgált gyermek aktuális testmagassága ismert. (Lásd ehhez a problémához ROCHE—WAINER—THISSEN könyvéről írott recenziót is, *Eiben O.: Anthropol. Közl.* 19; 64. 1975.) A klinikai alkalmazás és a hormonális kontroll kérdéseiről is olvashatunk. A könyv három függelék-fejezetéből az első a röntgenfelvételek kiértékelését mutatja be atlaszszerű illusztrációkkal, a második ennek matematikai alapjait írja le, míg a harmadik a TW1 és a TW2 módszert veti egybe, inkább csak a kutatói tanulságok levonása céljából.

Mivel a könyvben leírt TW2 módszer valóban jobb minden más korábbi módszernél, alkalmas arra, hogy a radiológusok, gyermekgyógyászok, orthopaed-sebészek, antropológusok/humánbiológusok stb. nemzetközileg egységes módszere legyen. Ezen túlmenően azonban a módszer megismerése a közegészségügytől a környezetvédelemig számos szakterületnek nyújthat hasznos információkat.

Nehéz volna szóvá nem tenni azt az imponáló kutatói magatartást, amelyet a szerzők követtek, amikor módszerüket az első fogalmazványok ismertetésével azonnal nemzetközi vitaforum elé bocsátották, és azóta is többször megvitatták. Most pedig, amikor a végleges formában publikálták módszerüket, saját maguk és a kollégák számára összefoglalják a menet közben tett változtatások tanulságait.

Az Academic Press hagyományosan szép kiállításban, a probléma fontosságához méltó nagy gondval adta ki a művet, amelytől azt is várhatjuk, hogy a közeljövőben Magyarországon is fellendül majd a gyermekek csontérésének, ill. csontéletkorának rendszeres és módszeres vizsgálata.

Dr. Eiben Ottó

MARSHALL, W. A.: *Human growth and its disorders.* (Academic Press, London—New York—San Francisco, 1977. 179 oldal 6 táblázattal és 68 ábrával. Ára £ 6.80)

Ez a könyv a gyermekek növekedését, testi fejlődését, érését tárgyalja, e biológiai folyamat természetét és okait, egészséges és beteg gyermekekre vonatkozóan. Leírja a vizsgálati módszereket, amelyeket az egyes gyermek vagy egy-egy gyermekcsoport vizsgálatánál alkalmazhatunk, és közli az ún. standard-értékeket, amelyek (legalábbis Nagy-Britanniában) mind a humánbiológus, mind a gyermekorvos számára alapvetően fontos információként szolgálnak.

Bölesen fogalmazta meg ui. Sir Alan MONCRIEFF, hogy az auxológia, a gyermek növekedésének, testfejlődésének tudománya a gyermekgyógyászat alaptudománya és a gyermekegészségügy sarokköve. Érthető, hogy a növekedéssel, érésével kapcsolatos tudományos felismerések egyre inkább elősegítették a klinikai auxológia kialakulását. MARSHALL professzor (azelőtt TANNER professzor munkatársa, és vele együtt a londoni „Hospital for Sick Children” kórház Growth Disorder Clinic-jének alapítója, ma már a Laughborough-i Egyetem Humánbiológiai Intézetének vezetője) másféle évtizedes kutatói és klinikai gyakorlatát, felhasználva írta meg ezt a könyvet. Így különösen értékesek az abnormális növekedéssel, ill. a növekedési zavarokkal foglalkozó fejezetek, amelyek természetesen a gyógyító megoldásokat is tartalmazzák.

A könyv tíz fejezetre oszlik, és aránylag kis terjedelemben (alig 180 oldal!) is szinte teljes képet ad a címbe megadott témáról. A növekedésvizsgálatok módszertana, a normális növekedési variációk és az abnormális növekedés elemzése után különösen részletesen foglalkozik a pubertással, az érés mérésével. (E témában számos kitűnő tanulmányt közölt a szerző az elmúlt másfél évtizedben, tehát e problémakörnek különösen jó ismerője.) Két rövid, értékes fejezet foglalkozik a testösszetétellel, ill. a növekedésre ható öröklött és környezeti tényezők hatásával, majd ennél részletesebb a következő fejezet a hormonok növekedést, testfejlődést szabályozó tevékenységéről. Külön tárgyalja a szerző az alacsony termetet, amely abnormális vagy normális külső megjelenéssel fordulhat elő, ill. a kórosan magas termet problémáit.

A könyvet kitűnő szakmai értékein túl olvasmányos stílusa, didaktikusan megszerkesztett és gazdag ábraanyag és szép kiállítása emeli a legjobb kézikönyvek sorába. Nemesak antropológusok/humánbiológusok és gyermekgyógyászok, de a nevelés bármely területén dolgozók éppúgy, mint a pszichológusok, szociológusok stb. is nagy haszonnal olvashatják.

Dr. Eiben Ottó

WERTELECKI, W.—PLATO, C. C. (Eds.): *Dermatoglyphics—fifty years later.* (Alan R. Liss. New York, 1979. 300 oldal. Ára: 228 DFI)

Walter HIRSCH professzor halálával az ígéreten induló „Hautleisten und Krankheiten” szimpózium sorozat megszakadt Nyugat-Berlinben. Harald CUMMINS professzor halálával viszont — úgy tűnik — egy másik indult meg Gulf Shores-ben, az Egyesült Államokban, amely-

nek első szimpóziumát 1977-ben tartották „Dermatoglyphics — fifty years later” címmel. A cím arra utal, hogy CUMMINS és MIDLO 1926-ban „találta ki” a *dermatoglyphia* nevet, a görög derma és glyphae szavakból, és, hogy H. CUMMINS 1976-ban halt meg. A dermatoglyphiának a két dátum közötti fejlődését volt hivatva bemutatni a szimpózium, ill. ez a kötet, amely 800 oldalas terjedelmével a bőrlérendszerrel foglalkozó eddig megjelent publikációk közül a legvaskosabb.

Az első fejezetben CUMMINS professzorról olvashatunk személyes, meleg hangú megemlékezéseket. A számos történet és anekdóta mind nagy szakmai tudását, mind pedig a kollégáival és hallgatóival való közvetlen kapcsolatát tükrözi. Az 54, általában rövid tanulmánnyal képviselt szakmai anyagot hat fejezetbe osztották be a szerkesztők. Szinte lehetetlen ebből a rendkívül változatos, színes tematikájú gyűjteményből akárcsak egyet is részletesen ismertetni. Meg kell elégednünk az egyes fejezetek témacímeinek felsorolásával. A tanulmányok a dermatoglyphia metodikai kérdéseit, az embriogenezis, a genetika, az orvosi gyakorlat és végül a főemlősök bőrlérendszerével foglalkozó problémákat tárgyalják.

A könyv valóban jól mutatja be a dermatoglyphia mai jellemzőit: a vizsgált témák sokrétűségét és a matematikai-statisztikai értékelési módszerek dominálóná válását. A szép kiállítású, információkban gazdag könyvet mindenkinek ajánlhatjuk, aki érdeklődik a dermatoglyphia iránt.

Dr. Gyenis Gyula

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója

Műszaki szerkesztő: Marton Andor

A kézirat nyomdába érkezett: 1980. III. 2. Terjedelem: 12,95 (A/5 ív)

80.8059 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

7. A tanulmányok statisztikai feldolgozásánál alkalmazott matematikai képletek jelöléseinek pontos magyarázatát meg kell adnia a szerzőnek. Ugyanez vonatkozik görög betűs vagy egyéb speciális jelölésekre is. Általában a *Biometriai Értelmező Szótár* (Szerk.: Jánosy A. — Muraközy T. — Aradsky G. — Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1966.) előírásait, jelöléseit célszerű követni.

8. A tanulmányok tagolásában az alábbi beosztási elvek követését tartjuk kívánatosnak: 1. Bevezetés (a probléma felvetése, mai állása). 2. Anyag és módszer. 3. A vizsgálat, kutatás eredményei és azok (összehasonlító) értékelése. 4. Összefoglalás.

9. A tanulmány, közlemény végén irodalomjegyzéket kell megadni, de csak azok a művek idézhetők, amelyeknek adatait vagy megállapításait a szerző tanulmányában valóban felhasználta. Az irodalomjegyzéket a szerzők nevének „abc” sorrendjében kell összeállítani. A szövegben a szerző neve után (zárójelbe) tett évszámmal utalunk a megfelelő irodalomra.

A folyóiratok címeinek rövidítésére a szakirodalomban kialakult és elfogadott rövidítéseket alkalmazunk.

Az irodalomjegyzék összeállításához az alábbi példák szolgálnak útmutatásul:

Folyóiratcikkelnél a szerző(k) vezetékneve, rövidített utóneve, a megjelenési év zárójelben, kettőspont, a közlemény címe, a folyóirat hivatalos rövidítése, a kötetszám arab számmal, aláhúzva, pontosvessző, oldalszám, pl.:

BARTUCZ, L. (1961): Die internationale Bedeutung der ungarischen Anthropologie. *Anthrop. Közl.* 5; 5—18.

Könyveknél a szerző(k) neve, a kiadási év zárójelben, kettőspont, a könyv címe, a kiadó neve, a kiadás helye, pl.:

BARTUCZ, L. (1966): A prae-historikus trepanáció és orvostörténeti vonatkozású sírleletek (Palaeopathologia III. kötet). Országos Orvostörténeti és Medicina Kiadó, Budapest.

Másodidézetenél — ha azok el nem kerülhetők — az idézett szerző neve után *cit.* szócskát írunk, és a fenti módon idézzük a könyvet vagy a folyóiratcikket, ill. *in* szócskát írunk, ha tanulmánykötetben megjelent cikket idézünk.

Ha egy szerzőnek ugyanabból az évből több tanulmányát idézzük, akkor az évszám mellé írt *a*, *b*, *c* betűkkel különböztetjük meg őket.

10. A szerzők a nyomdai tipografizálásra vonatkozó kívánságaikat a kézirat másodpéldányán jelölhetik be ceruzával, a nyomdai előírásoknak megfelelően.

Kérjük szerzőinket, hogy a fenti alaki előírásokat — a tanulmányok gyorsabb megjelenése érdekében is — tartsák meg. Az előírásoktól eltérő kéziratokat a Szerkesztő bizottság nem fogad el.

A kéziratokat a szerkesztő címére kell beküldeni, aki a tanulmány beérkezését vizsgálja. A közlésről — a lektori vélemények alapján — a Szerkesztő bizottság dönt. Erről értesítik a szerzőt.

A közlésre kerülő dolgozatok korrektúráját az ábralevonatokkal együtt megküldjük a szerzőknek. A javított korrektúrát az esetenként megadott határidőig kérjük vissza. A megadott időpontig vissza nem juttatott dolgozatot kénytelenek vagyunk kihagyni a készülő számból.

A szerzőknek a kiadó tiszteletdíját és 100 db különlenyomatot ad.

A Szerkesztő bizottság tagjai: DR. EIBEN OTTÓ (szerkesztő), DR. ÉRY KINGA, DR. FARKAS GYULA, DR. LIPTÁK PÁL, DR. NEMESKÉRI JÁNOS, DR. SCHULER DEZSŐ és DR. TÓTH TIBOR.

A szerkesztő címe: Dr. EIBEN Ottó, 1038 Budapest, Puskin u. 3. ELTE Embertani Tanszéke.

A kiadvány előfizethető és példányonként megvásárolható:

az AKADÉMIAI KIADÓNÁL: 1363 Budapest V., Alkotmány u. 21.,
telefon: 111—010. Pénzforgalmi jelzőszám: 215—11488.

az AKADÉMIAI KÖNYVESBOLTBAN: 1368 Budapest V., Váci u. 22.,
telefon: 185—680.

Előfizetési díj egy évre: 42,— Ft

Külföldön terjeszti a KULTÚRA Külkereskedelmi Vállalat 1389
Budapest I., Fő u. 32. Pénzforgalmi jelzőszám: 218—10990., telefon:
159—450.

TARTALOM — CONTENTS

Eredeti közlemények — Original investigations

ULLRICH, HERBERT: Artificielle Veränderungen am Occipitale von Vértesszőllős — <i>Artificial changes on the Vértesszőllős occipitale</i>	3
NEMESKÉRI JÁNOS: Cannington (Nagy-Britannia) késő-vaskori—kora-római kori népességének demográfiai profilja — <i>The demographic profile of the late Iron Age — early Roman Age population of Cannington (Great Britain)</i>	11
LENGYEL IMRE: Történeti korú népességtöredékek ABO variabilitásának okairól — <i>About the reasons of the ABO variability of earlier population fragments</i>	45
EIBEN OTTÓ—KARDOS ILDIKÓ—KOVÁCS GÉZA—PAPY ILONA: Szakmunkástanuló-jelöltek testi fejlettsége, testösszetétele és szomatotípusa — <i>The development, body composition and somatotype of Budapest candidates for vocational training</i>	52
FARKAS GYULA: A menarchekor és a települések nagysága — <i>Age at menarche and size of the settlements</i>	63
VÁMOS KÁROLY—SZEMERE GYÖRGY: A veleszületett rendellenességek magyarországi előfordulása 1970—1974 között — <i>Some aspects of the incidence of congenital malformations in Hungary between 1970 and 1974</i>	71
KOCSIS GÁBOR—MARCSIK ANTÓNIA: Ávarkori koponyán észlelt rendellenesség-együttes — <i>A complex of abnormalities in a skull from the Avar period</i>	83
VARCA TIBOR—SUSA ÉVA—SZABÓ ÁRPÁD: A fogantatási idő meghatározása a születéskori testmérétek alapján — <i>Determination of the time of conception founded on the body measurements at birth</i>	87
HÉRA GYÖRGY: Rendellenes főredőtípusok az emberi tenyéren — <i>Irregular types of main creases in the human palm</i>	97

Tárgymutató — Subject Index

EIBEN OTTÓ—GYENIS GYULA—B. BODZSÁR ÉVA: Tárgymutató az Anthropologiai Közlemények első 25 évfolyamához — <i>The Subject Index of the first 25 volumes of Anthropologiai Közlemények</i>	105
---	-----

Megemlékezés — Commemoration/Obituary

FARKAS GYULA: Móra Ferenc és a magyar antropológia — <i>F. Móra and the Hungarian anthropology</i>	135
TÓTH TIBOR: Viktor Valerianovics Bunak	137

Hírek, beszámolók — News	139
--------------------------------	-----

Könyvismertetések — Book Reviews	143
--	-----